

Atelier Rijksbouwmeester

Korte Voorhout 7
Postbus 16169
2500 BD Den Haag

Contactpersoon

Bart Erens
E bart.erens@rijksverheid.nl

Datum 8 oktober 2020
Betreft Aanbevelingen ruimtelijk-strategische verkenning Maritiem
Cluster Den Helder

VERBONDEN STAD AAN HET WATER

Steden vormen een directe afspiegeling van wie we zijn en van het maatschappelijke krachten spel waarbinnen we ons bewegen. In de geschiedenis en opbouw van Den Helder is dat prachtig af te lezen maar het is een stad die niet alleen vanuit zijn rijke verleden uitzonderlijk te noemen is. Het zijn ook de grote vragen van onze moderne tijd die juist in Den Helder hun abstractie lijken te verliezen en waarmee de stad nu voor een aantal boeiende keuzes staat.

Hoe om te gaan met de klimaatadaptatie en de dreiging van een stijgende zeespiegel? Wat voor mogelijkheden heeft de stad om zich vanuit zijn geografische positie nadrukkelijk te verbinden met de energietransitie waarbij wind op zee uitermate belangrijk wordt. Wat is de regionale rol van de stad nu de overgang naar circulaire vormen van landbouw ingezet gaan worden? Het zijn dit soort grote vragen die in al hun complexiteit een prachtige routekaart kunnen gaan vormen als ze in het juiste verband gebracht worden. Dan wordt ook duidelijk wat dit concreet voor de toekomst van de haven en voor de aanwezigheid van de marine in de stad kan betekenen, wat het voor de kwaliteit van leven voor de inwoners van stad en ommeland betekent.

Om in dit krachten spel de juiste wegen te verkennen is naar onze overtuiging de inzet van ontwerp- en verbeeldingskracht essentieel. Nieuwe vragen vereisen nieuwe antwoorden. In de ruimtelijk-strategische verkenning die we de afgelopen tijd hebben uitgevoerd samen met de stad, de provincie en de marine kwam die verbeeldingskracht nadrukkelijk aan bod. Het is daarmee een verkenning geworden waarin duidelijk begint te worden dat Den Helder aan de vooravond staat van een aantal beslissende keuzes. Keuzes die in de vorm van strategische samenwerkingen de mogelijkheid bieden de toekomst van Den Helder een veelbelovende richting mee te geven.

'De kunst is om dat wat je moet doen als een motor in te zetten om veel verder te reiken en daarmee mogelijk te maken wat je eigenlijk zou willen.'

De twee teams die de aan de verschillende scenario's gewerkt hebben, zijn erin geslaagd de verschillende belangen en mogelijkheden helder te illustreren in de vorm van een aantal concrete modellen. Er valt wat te kiezen en met deze scenario's wordt ook inzicht gegeven in wat dan de overwegingen en consequenties bij die keuze zijn. Het opgeleverde werk voldoet daarmee ruimschoots aan de doelstellingen en vormt een prachtige basis voor verdere uitwerking om zo te komen tot besluitvorming voor een langetermijnperspectief. Een aantal aanbevelingen zijn hierbij van belang.

1. Doe het integraal, niet sectoraal; doe het gezamenlijk

De ruimtelijk-strategische verkenningen gaan uit van bestaande ruimtelijke kwaliteiten en verkennen van daar uit de samenhang tussen de verschillende opgaven die betrekking hebben op onder anderen bereikbaarheid, maritieme stadsontwikkeling, havenontwikkeling en de energietransitie. Met de voorgestelde ingrepen uit de scenario's zijn mooie modellen voor ontwikkelrichtingen te maken die afhankelijk van de benadering heel concreet te maken zijn. Het is belangrijk dit via een integrale aanpak te doen die voorbij gaat aan de bestaande administratieve, bureaucratische of budgettaire grenzen. Kies daarom niet voor een scenario van 'gescheiden werelden' tussen stad en haven, maar zet in op het verbinden van de haven en stad door functiemenging en dubbelgebruik mogelijk te maken op plekken waar dit kan. Wederzijds belang en afhankelijkheid vormt een stabiele basis om krachten effectief te bundelen. Onderzoek bijvoorbeeld de kansen voor een stad-haven verbinding op het Nieuwe Diep en het Nieuwe werk, de Stelling van Den Helder als drager voor kennisinstellingen en vormen van civiel-militaire samenwerking, het positioneren van legeringsgebouwen van de Koninklijke Marine in het stedelijk weefsel en medegebruik van sport- en educatieve voorzieningen op Willemsoord. Het maritiem cluster kan tevens een grote rol spelen als aanjager van het stedelijk warmtenet.

2. Kies voor maximaal rendement op geïnvesteerde maatschappelijke euro's

Uit de scenario's is gebleken dat er geen goedkope en geen gemakkelijke oplossingen bestaan. Gezien de aard van de investeringen die gemoeid zijn met de opgaven dient er te allen tijde gestreefd te worden naar integrale oplossingen die elkaar kunnen versterken. Een mooi mechanisme omdat daarmee iedere investering meerdere doelen tegelijkertijd dient en zo het algemene belang prevaleert boven het individuele en de samenhang boven het sectorale. Zo kan gezorgd worden voor slimme, kosteneffectieve ontwikkelingen.

In de scenario's komen een aantal elementen terug die van essentieel belang zijn voor de verdere ontwikkelingen van het Maritiem Cluster. Een voorbeeld hiervan is de vernieuwing en verplaatsing van de Moormanbrug. In het merendeel van de scenario's wordt voorgesteld om de brug naar het zuidoosten te verplaatsen. Deze ingreep maakt een hele keten aan nieuwe ontwikkelingen mogelijk. Verkeersstromen kunnen beter worden ontvlecht, de essentiële extra kademeters voor zeeschepen kunnen worden ontsloten en er kan gezocht worden naar een optimale positie voor de toegang tot het marinecomplex.

In de verschillende scenario's is een duidelijke focus te zien rondom het gebied van het Nieuwe Werk en het Nieuwe Diep met een uitloper naar het zuiden tot aan Kooypunt. Dit is een gebied waar veel opgaven samenkomen. Het kan de ruggengraat vormen voor nieuwe ontwikkelingen waarin klimaat, bereikbaarheid, havenontwikkeling, stadsimago, energie en historie samenkomen.

3. Zet nu in op de lange termijn

Klimaatverandering kan gezien worden als een van de grootste toekomstige vragen voor Den Helder. Klimaatadaptatie is in feite een randvoorwaarde voor toekomstige ontwikkelingen waarbij het goed is te bedenken dat de noodzakelijke aanpassingen ook een hele keten aan nieuwe kansen bieden. Het is duidelijk dat zonder anticipatie en gerichte aanpassingen de kans op vergaande schade groot is. Denk hierbij onder andere aan ontoegankelijke kades bij hoogwater, overstromingen van de N250 en het Nieuwe Diep of verzilting van de bollenvelden. Noodzakelijke maatregelen die in het kader van de zeespiegelstijging genomen moeten worden bieden mooie koppelkansen voor nieuwe ontwikkelingen en nieuwe samenwerkingen. De aanpassingen worden idealiter gekoppeld aan andere ingrepen, zoals het verleggen van wegen, het verplaatsen van leidingen of het uitbreiden van de haven. Op deze manier kan vanuit de urgentie van een klimaatadaptatie een hele keten van zinvolle veranderingen in gang gezet worden. Daarbij biedt ook de energietransitie grote kansen voor Den Helder en de regio. Uit de verschillende scenario's komt naar voren dat de offshore duurzame energiesector veel potentie biedt voor Den Helder als een drager voor nieuwe ontwikkelingen op de lange termijn. Wil Den Helder hierop inspelen en een aanzienlijke rol spelen in de energietransitie, dan dienen er op korte termijn grotere ingrepen plaats te vinden. Uitbreiding of optimalisatie van de civiele haven is hierbij essentieel. Daarnaast kan tevens gekeken worden naar gebieden ten zuiden van Den Helder zoals Kooypunt en Kooyhaven.

4. Kies voor kwaliteit; maak in alle opgaven vergroting van de omgevingskwaliteit een centrale doelstelling

Kies voor duurzame kwaliteit. Simpel gezegd: als je het doet, doe het dan goed. Zo wordt het hoogst mogelijke rendement gehaald uit de op zichzelf toch al zo ingrijpende en kostbare maatschappelijke investeringen. Maak het vergroten van de omgevingskwaliteit een centrale doelstelling in alle opgaven. Sturen op kwaliteit lijkt een financiële kwestie maar vraagt allereerst slimme manieren van samenwerken, het zo precies mogelijk definiëren van de vraag en vervolgens beter en met meer verfijning ontwerpen. De identiteit van Den Helder is sterk verbonden met de zee. De haven van Den Helder is uniek door de aanwezigheid van de koninklijke Marine. Den Helder is in de loop van de tijd achter de dijk komen te liggen en de haven is verder zeewaarts gegroeid. De dijken zijn hoger geworden waardoor de aanwezigheid van de zee vanuit de stad moeilijk te beleven is. Uit de verschillende scenario's komt naar voren dat de omgevingskwaliteit verbeterd zou kunnen worden, door in te zetten op nieuwe fysieke verbindingen tussen stad, zee en haven. Deze nieuwe verbindingen en de ontwikkelingen van Willemsoord vormen een kans om beter in te spelen op toerisme en het versterken van de woonkwaliteit.

Daarnaast kan bij het vergroten van de omgevingskwaliteit de Stelling van Den Helder een belangrijke rol spelen. Hergebruik en restauratie van de Stelling biedt de mogelijkheid de band met het rijke verleden van de stad als verbindend element voor de toekomst erfahrbaar te maken. Ontwikkelingen en investeringen in deze zone hebben een positieve invloed op toeristische waarde, maar ook op de waardering van de leefomgeving.

5. Kijk naar het schaalniveau van de regio

Uit de ruimtelijk-strategische verkenningen blijkt dat de samenhang tussen verschillende schaalniveaus essentieel is. Voor een aantal opgaven zoals bereikbaarheid en energietransitie is de regionale schaal het optimale speelveld, omdat op die schaal de opgaven en uitwerkingen concreet worden en tegelijkertijd de grotere samenhang nog in beeld is. Positioneer Den Helder als het nieuwe midden. Dit kent een logica die ver boven de verschillende belangen uit stijgt. Den Helder is de poort naar de Noordzee. Bereikbaarheid is een belangrijke troef. Sleutel is een duidelijke infrastructuur. Ook bij de thema's maritieme stadsontwikkeling en havenontwikkeling is het van belang om naar het regionale schaalniveau te kijken. Onderzoek bijvoorbeeld nut en noodzaak van het verplaatsen van de TESO-haven en de mogelijkheid om delen van de haven te verplaatsen naar Texel, waardoor er ruimte wordt vrijgespeeld in de Nieuwe Haven en er meer flexibiliteit ontstaat.

6. Zorg voor continuïteit en goede bestuurlijke samenwerking op alle niveaus

Het verder brengen van de ontwikkelde scenario's is naast een ruimtelijke oefening ook een bestuurlijke oefening. Een belangrijke voorwaarde voor het welslagen van deze omvangrijke en langdurige exercitie is dat er bestuurlijk wordt samengewerkt in de juiste coalities. Naast voldoende draagvlak zijn goede samenwerkingsrichtingen van essentieel belang om tot realiseerbare oplossingen te komen. Het gebied kan alleen tot nieuwe wasdom komen als er stelselmatig breder dan het eigen belang gekeken wordt. Samenwerking kan niet overal. Het is daarom ook belangrijk om ook goed vast te leggen waar niet naar samenwerking gezocht kan worden.

Naast samenwerking is een goede procesinrichting van groot belang. Een goed proces onder leiding van een ervaren en deskundige partij is een essentiële eerste stap in het verder brengen van de ontwikkelde scenario's naar meer concrete ontwikkelrichtingen.

Het College van Rijksadviseurs kan een verbindende rol spelen om te komen tot een goede bestuurlijke samenwerking tussen regio en Rijk. De overheid, en in het bijzonder het Rijk, heeft een niet te onderschatten rol in de actuele opgaven in Den Helder. Het Rijk heeft een voorbeeldfunctie en dient binnen het nieuwe omgevingsbestel een actieve rol te nemen, als hoeder van het nationale belang en met het oog op de lange termijn. De vragen en de mogelijkheden die nu in Den Helder naar boven komen bieden een dankbare aanleiding om het algemeen belang als partner in een gebiedsproces te ondersteunen.